

Hanna Arponen

PÄIHTEITÄ KÄYTTÄVÄT IHMISET MEDIASSA

Diskurssianalyysi stigman representaatioista
lehtiartikkeleissa

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Toukokuu 2022

TIIVISTELMÄ

Hanna Arponen: Päihteitä käyttävät ihmiset mediassa. Diskurssianalyysi stigman representaatioista lehtiartikkeleissa.

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Toukokuu 2022

Käsittelen tässä tutkielmassa sitä, millaisena päihteitä käyttäviin henkilöihin liitetty stigma näkyy Helsingin Sanomien artikkeleissa. Päihteitä käyttävät henkilöt kärsivät yhteiskunnassamme stigman aiheuttamasta syrjinnästä ja negatiivisista asenteista. Stigman negatiiviset vaikutukset yltyvät arkielämän lisäksi myös yhteiskunnan tarjoamiin palveluihin. Median välittämä tieto vaikuttaa asenteisiin ja mielikuviin päihteitä käyttävistä ihmisistä. Mediassa esitetyillä representaatioilla on valtaa joko uusintaa tai purkaa stigmaa.

Tutkielmassani aineistona on neljä Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistua lehtiartikkeliä. Kaikki artikkelit ovat vuodelta 2021 ja ne käsittelevät päihteitä käyttäviä ihmisiä. Analyysimenetelmänä olen käyttänyt kriittisen diskurssianalyysin lähestymistapaa, eli tarkastelen uutisissa kieltä sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana on oletus, että aineistossa on olemassa valtasuhde. Tämän pohjalta olen tehnyt oletuksen, että yhteiskunnassa näkyvät valtarakenteet ja syrjintä ovat todennäköisesti nähtävissä myös uutisartikkeleissa. Tutkielmani teoreettisena viitekehystenä toimii Erving Goffmanin stigmatologia, josta erityisesti käsittelen stereotypisointia sekä normin ja poikkeavuuden välisiä erontekoja.

Aineistosta muodostin kolme päädiskurssia ja kaksi aladiskurssia. Päädiskurssit ovat: uhri-, persoonan-, ja sairausdiskurssi. Persoonadiskurssin kaksi aladiskurssia ovat: vaarallisuusdiskurssi ja epävakausdiskurssi. Uhidiskurssissa päihteiden käytön syitä haetaan vaikeista lapsuuden kokemuksista, uhrin asemaa leimaa lapsuuden perheen rikkonaisuus ja ulkopuolisuuden tunteet. Persoonadiskurssissa kuvataan päihteitä käyttävän henkilön persoonallisuutta väkivallan kokemusten, rikosten ja mahdollisten vankilatuomioiden valossa. Persoonadiskurssi myös selittää päihteiden käytön syitä ja seurauksia identiteettiin kiinteästi liitettyillä kielteisillä ominaisuuksilla. Sairausdiskurssi käsittelee päihderiippuvuutta kroonisena ja vaikeasti hoidettavana sairautena. Riippuvuudesta parantuminen nähdään yksilön ratkaistavana ongelmana. Yhteiskunnan rooli riippuvuuksien synnyssä, ylläpidossa ja hoidossa jäi diskursseissa pimentoon, vaikka päihderiippuvuuden hoitoon tarkoitettujen resurssien riittämättömyyttä aineistossa käsitelläänkin. Päihderiippuvuus näyttäytyy esittelemieni diskurssien valossa yksilön ongelmana, joka syntyy yksilön omista vaikeista elämänkokemuksista, persoonallisuuden piirteistä ja sairautta kuvataan vaikeana, jopa mahdottomana hoitaa. Median representaatiot rakentavat vallitsevia mielikuvia, joita päihteitä käyttävistä henkilöistä yhteiskunnassamme on. Ne vaikuttavat asenteisiin, joiden kautta ihmiset tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi päivittäisessä elämässä.

Avainsanat: päihteet, media, stigma, representaatio

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

1	JOHDANTO	2
2	TEORIA JA KESKEISET KÄSITTEET	5
2.1	PÄIHTEET JA MEDIA	5
2.2	STIGMA	6
2.3	PÄIHTEITÄ KÄYTTÄVIIN HENKILÖIHIN KOHDISTUVAT ASEENTEET JA SYRJINTÄ	10
3	TUTKIMUSASETELMA	12
3.1	AINEISTO JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	12
3.2	DISKURSSIANALYYSI	14
3.2.1	KRIITTINEN DISKURSSIANALYYSI	14
3.2.2	REPRESENTAATIO	15
3.3	TUTKIMUSEETTISET KYSYMYKSET	16
4	ANALYYSI JA TULOKSET	17
4.1	UHRIDISKURSSI	17
4.2	PERSOONADISKURSSI	21
4.2.1	VAARALLISUUSDISKURSSI	21
4.2.2	EPÄVAKAUSDISKURSSI	23
4.3	SAIRAUUSDISKURSSI	25
5	JOHTOPÄÄTÖKSET	27
	LÄHTEET	31
	LIITE 1. AINEISTO	34

1 Johdanto

Päihderiippuvuus on suomalaisessa yhteiskunnassa edelleen ihmistä leimaava sairaus. A-klinikkasäätiön päihdetyön eettinen toimikunta on todennut, että lievien mielenterveyden häiriöiden stigma on viime vuosien aikana pienentynyt, mutta päihderiippuvuuden leimaavuus ei ole juurikaan vähentynyt. (Magnusson & Häkkinen 2021.) Suomalaisten asenteet etenkin huumeita käyttäviä ihmisiä kohtaan ovat pysyneet kielteisinä, vaikka Suomessa huumeiden käyttö on viime vuosina lisääntynyt ja nuorten asenteet huumeita kohtaan muuttuneet myönteisemmiksi. Usea suomalainen kannattaa tiukkaa huume politiikkaa. (Hjerp 2021, 5–7.) Huumeita ja muita päihteitä ongelmallisesti käyttäviä ihmisiä kohtaan asenteet ovat usein kielteisiä. Päihderiippuvuus nähdään usein ihmisen omana syynä, jolla oikeutetaan syrjivä kohtelu. (Barry, McGinty, Pescosolido & Goldman 2014.)

Tässä tutkielmassa tutkin päihteitä käyttäviin ihmisiin liitetyn stigman näkyvyyttä Helsingin Sanomien uutisartikkeleissa. Tutkielman tarkoituksena on tarkastella millaisena päihteitä käyttävät henkilöt kuvataan artikkeleissa. Tutkielman kiinnostuksen kohteena ovat ne kielelliset keinot, joilla stigman representaatioita mahdollisesti luodaan ja uusinnetaan. Tutkielmassa pyrin diskursseja analysoimalla osoittamaan ne stereotypiat, joilla päihteitä käyttäviä henkilöitä tavallisesti mediassa kuvataan.

Tutkielman teoreettinen viitekehys muodostuu stigman käsitteestä sekä päihteitä käyttäviin henkilöihin kohdistuvien asenteita ja syrjintää koskevasta tutkimuksesta. Stigman käsitteen määrittely tukeutuu Erving Goffmanin teokseen *Stigma Notes on the management of spoiled identity* (1963) sekä Bruce Linkin ja Jo Phelanin (2001) esittämiin käsitteen määrittelyn tarkennuksiin. Tutkielmassani tulkiten stigmaa normin ja poikkeavuuden välisinä erontekoina sekä stereotypisointina.

Stigma, jota tässä tutkielmassa kutsun myös leimaksi, heikentää päihteitä käyttävien ihmisten elämänlaatua. Stigman aiheuttaman syrjinnän on todettu heikentävän ihmisen psyykkistä ja fyysistä terveyttä. (Frischknecht ym. 2011.) Päihteitä käyttävät

ihmiset kokevat tutkimusten mukaan laaja-alaista syrjintää niin palveluissa asioidessaan kuin arkielämässään. Terveystieteiden henkilökunnan negatiiviset asenteet vaikuttavat heidän saamansa hoidon laatuun ja voivat pahimmillaan estää hoitoon hakeutumisen. (van Boekel ym. 2013.)

Medialla on valtaa vaikuttaa tietoon, uskomuksiin, sosiaalisiin identiteetteihin, sosiaalisiin suhteisiin ja yhteiskunnassa vallitseviin arvoihin. Merkitykset luodaan asioiden esitystavoilla. (Fairclough 1995, 10.) Mediassa päihteitä käyttävistä ihmisistä on usein esillä stereotyyppinen kuva, jota leimaa rikollisuus, vaarallisuus ja riippuvuussairauden hoitamattomuus. (Barry, McGinty, Pescosolido & Goldman 2014.) Median representaatiot vaikuttanevat asenteisiin ja uskomuksiin, joita ihmisillä on päihteitä käyttävistä ihmisistä.

Tutkielman aineistona toimii neljä Helsingin Sanomien vuonna 2021 julkaisemaa uutisartikkelia, jotka käsittelevät päihteitä käyttäviä ihmisiä. Tutkielman tarkoituksena on vastata kysymykseen: millaisia stigman representaatioita aineiston diskurssit sisältävät? Aihe on tutkimuskohteena tärkeä sen yhteiskunnallisen vaikuttavuutensa vuoksi. Päihteitä käyttävät ihmiset kärsivät niistä seurauksista, joita julkinen stigmatisointi heille aiheuttaa. Medialla voidaan katsoa olevan valtaa joko purkaa tai tuottaa negatiivisia leimoja eri ihmisryhmille.

Analyysimenetelmänä käytän kriittistä diskurssianalyysia. Diskurssianalyysi tutkii kieltä ja kielenkäytön tapoja sosiaalisen todellisuuden rakentajana. Kriittisyys diskurssianalyysissa tarkoittaa, että tutkimuksessa lähtökohtaisesti tunnustetaan valtasuhteiden olemassaolo. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 241.) Kielen ja vallankäytön sidoksisuuden huomioiden käytän tässä tutkielmassa tutkimuksen kohteena olevista ihmisistä nimitystä *päihteitä käyttävä henkilö tai ihminen*. Tällaisen puhettavan on todettu vähentävän ennakkoluuloja ja lisäävän ymmärrystä eri ihmisryhmien välille (Granello & Gibbs 2016). Päihteidenkäyttäjistä puhuminen kiinnittää sairauden ihmiseen ja on täten leimaava.

Tutkielmani liittyy osaksi julkista keskustelua päihteitä käyttävien ihmisen kokemasta negatiivisesta leimaamisesta ja syrjinnästä. Tutkielman analyysin pohjana on oletus, että päihteitä käyttävien henkilöiden kokema stereotyyppittäminen ja negatiiviset leimat

ovat mediassa edelleen esillä, vaikka mielenterveyden häiriöihin liittyvä stigma on lieventynyt. Tutkielman tarkoituksena on vahvistaa aikaisempia tutkimustuloksia ilmiöstä ja korostaa median roolia stigman tuottajana.

Tutkielman seuraavassa luvussa esittelen tutkielman taustat ja teoreettisen viitekehyksen. Tutkielmani aiheen taustoitin aiemmalla tutkimuksella päihteiden ja median välisestä suhteesta. Taustateorianani toimii Erving Goffmanin stigmateteoria, ja aiempi tutkimus päihteitä käyttäviin henkilöihin kohdistuvista asenteista ja syrjinnästä. Tämän jälkeen esittelen aineiston, analyysimenetelmänä kriittisen diskurssianalyysin sekä pohdin tutkimuseettisiä kysymyksiä. Tutkimusasetelman jälkeen siirryn aineiston analyysiin ja esittelen keskeiset tulokset. Viimeisessä luvussa kokoan tutkielman tulokset yhteen, pohdin tutkielman rajoitteita ja esitän mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 Teoria ja keskeiset käsitteet

Tässä luvussa käsittelen tutkimusaiheen taustaa ja teoreettista viitekehystä. Tutkielman taustaa pohjustan aiemmalla tutkimuksella median ja päihteiden välisestä suhteesta. Teoreettisen viitekehyksen muodostavat stigman käsite ja aikaisempi tutkimus päihteitä käyttäviin ihmisiin kohdistuvista asenteista ja syrjinnästä.

2.1 Päihteet ja media

Huumeita koskevaa uutisointia on tutkittu tarkastelemalla ajallisesti lehtien kirjoituksia huumeongelmasta Suomessa, ja tutkimalla eri aikakausien huumekeskustelulle tyypillisiä piirteitä. Lehdistön rooli suhteessa huumeisiin on ollut paikantaa ja rakentaa kokonaiskuvaa suomalaisesta huumeongelmasta. (Törrönen 2002, 524.) 1990-luvulla suomalainen huume politiikka eli murroksessa, huumeiden ongelmakäyttö oli lisääntynyt ja vanha huumeusainelainsäädäntö vaati uudistamista. Eurooppa oli yhdistymässä ja uudella lainsäädännöllä haluttiin mahdollistaa tehokkaampi puuttuminen järjestäytyneen rikollisuuden toimintaan. Vanhan lainsäädännön tulkittiin olevan myös huumeita käyttäviä ihmisiä stigmatisoiva, jolloin lainsäädäntöä haluttiin muokata suuntaan, jossa ihmisiä ei systemaattisesti rankaista, mikäli rike on lievä ja tekijä on valmis sitoutumaan hänelle tarjottuun hoitoon. (Törrönen 2002, 523.) Päihteitä käyttäviin henkilöihin kohdistuvan stigman juurien voidaan tulkita olevan syvällä yhteiskunnan rakenteissa, joiden purkaminen ei ulotu pelkästään asenteisiin vaan myös poliittiseen päätöksentekoon ja lainsäädäntöön.

Alkoholipoliittisia lehtikirjoituksia on tutkittu Suomessa pitkään, analyysit ulottuvat aina 1900-luvun alkuun. Menneisyudessa alkoholipoliittista uutisointia on värittänyt kunkin ajan poliittinen ilmapiiri. Yhteistä kirjoittelulle on ollut sen jakautuminen kahteen polariteettiin. Valtiolta on vaadittu niin alkoholin saannin rajoittamista, kuin sääntelyn vapauttamista. Kulutusyhteiskunnan kehittymisen myötä median alkoholiin liittyvät uutisoinnit ovat siirtyneet koskemaan alkoholin ja hyvinvoinnin suhdetta, sekä ottamaan kantaa liberaalien kulutus oikeuksien puolesta. (Warpenius & Tigerstedt 2010, 274.)

Päihteitä käyttäviin henkilöihin liitetään mediassa usein rikollisen tai uhrin rooli. Heidät kuvataan ulkopuolisina, impulsiivisina ja potentiaalisesti vaarallisina yksilöinä. Median representaatioissa päihteitä käyttävän henkilön persoonaa leimaa stereotypiat, jotka kuvaavat yhteiskunnan normien ja odotusten ulkopuolella elävää yksilöä. Päihteitä käyttävät henkilöt nähdään mediassa poikkeuksena yhteiskunnassa vallitseviin normeihin ja ihanteisiin. Uutisoinneissa on usein esillä dikotominen jaottelu *meihin* ja *muihin*, jossa *muut* ovat potentiaalinen uhka *meille*. (Törrönen 2002, 525–526.)

Historiallisesti media on ollut keskeisessä asemassa päihteitä käyttävien ihmisten marginalisoinnissa ja demonisoinnissa julkaisemalla sensaatiohakuista kuvastoa, sekä tarjoamalla kritiikittömän alustan poliittiselle ja moraaliselle keskustelulle päihteistä. Mediassa on vääristelty kuvaa päihteistä, etenkin huumeista, niiden vaikutuksista ja tyyppillisistä päihteitä käyttävistä henkilöistä. Median representaatiot eivät ole vain harhaanjohtavia vaan synnyttävät moraalipaniikkia ja pelkoa, joiden seurauksista kärsivät päihteitä käyttävät ihmiset. (Murji 1998, 69.) Mediassa on ollut huumeiden käyttäjistä esillä stereotyyppinen mielikuva rikollisista yhteiskunnan ulkopuolella elävistä henkilöistä, jotka uhkaavat muuta väestöä. Tällainen kuvasto ylläpitää uskomusta siitä, että rikollisuudella ja huumeiden käytön välillä on olemassa syy-seuraussuhteita, ja erilaisten rankaisukeinojen käyttö on vain vahvistanut tätä mielikuvaa. (Taylor 2008, 369–371.)

Voimme todeta, että media käyttää valtaa tiedon tuottajana, tieto vaikuttaa asenteisiin ja mielikuviin, joita ihmisillä on päihteitä käyttävistä ihmisistä. Aihetta on tärkeä tutkia, jotta stigmatisoinnin negatiiviset seuraukset ja laajuus on mahdollista tehdä näkyväksi. Media ei ole neutraali toimija, joka tuottaa tietoa objektiivisesta näkökulmasta. Mielestäni median harjoittaman stereotyyppittämisen ja leimaamisen näkyväksi tekeminen on marginalisoitujen ihmisryhmien oikeuksien toteutumisen kannalta ensiarvoisen tärkeää.

2.2 Stigma

Puhuttaessa marginaalissa elävistä ihmisistä ja heidän kokemastaan syrjinnästä, voidaan ilmiötä tarkastella stigman käsitteen kautta. Stigma on yksi sosiologi Erving Goffmanin uran keskeisimmistä käsitteistä. Goffmanin työ on innoittanut suuren

määrän jatkotutkimuksia ja käsitettä on sittemmin viety eteenpäin. Tässä tutkielmassa stigman käsitteen pääasiallisena lähdeveksena on Erving Goffmanin *Stigma Notes on the management of spoiled identity* (1963) sekä Bruce Linkin ja Jo Phelanin (2001) tarkennuksia stigman käsitteeseen artikkelissa *Conceptualizing stigma*.

Stigma termin juuret ovat muinaisessa Kreikassa ja se tarkoittaa kehossa näkyvää merkkiä tai jälkeä, joka paljastaa kantajansa moraalisen pahuuden tai poikkeavuuden. Jäljet olivat usein viilletty tai poltettu henkilön kehoon viestimään muille henkilön pahuudesta tai epäluotettavuudesta ja häntä tuli julkisesti vältellä. (Goffman 1963, 11) Nykyisin stigman voi ymmärtää yhteiskunnan asettamista odotuksista ja normeista poikkeavina ominaisuuksina. Stigman tuottava ominaisuus nähdään vähemmän haluttavana, ja se asettaa sitä kantavan ihmisen helpommin huonoon valoon. Henkilön poikkeava ominaisuus vahvistaa muun ryhmän tavallisuutta, joka voi aiheuttaa sen, että stigmatisoitu henkilö nähdään perustavanlaatuisesti huonompana ja arvottomampana kuin muut. Kaikki negatiivisina nähdyt ominaisuudet eivät aiheuta stigmaa, mutta mitä enemmän ominaisuus poikkeaa yleisistä odotuksista sitä todennäköisemmin se aiheuttaa kantajalleen stigman. Stigman tuottavia ominaisuuksia voi olla mm. poikkeava ulkomuoto, ihonväri, ruumiinvamma, etninen alkuperä tai addiktio. (Goffman 1963, 12–13.)

Henkilöitä, jotka eivät negatiivisesti erottaudu odotusten ja normien mukaisesta ihanteesta Goffman (1963, 15) kuvaa sanalla normaalit (*normals*). Normaalius ei tässä yhteydessä tarkoita sitä, että olisi olemassa jokin muuttumaton normaalien joukko, vaan normaaliuden määritelmä on kontekstisidonnainen. Usein stigmatisoitu ominaisuus on jotain mitä muut ei kyseisessä ajassa, paikassa, tai yhteisössä tunnusta tavanomaiseksi tai odotusten mukaiseksi. Normaaliuden määritelmä, kuten stigmatisoitujen ominaisuuksienkin, on alati muuttuva. (Link & Phelan 2001.) Goffmanin (1963) kuvaamien ”normaalien” harjoittama syrjintä heikentää stigmatisoitujen henkilöiden mahdollisuuksia elämässä, näitä mahdollisuuksien heikentymisiä käsitellen edempänä tässä luvussa. Normaaliuden odotukset täyttävän joukon voidaan nähdä määrittelevän sitä millaisia ominaisuuksia pidetään haluttavina ja mitkä johtavat joukosta ulossulkemiseen. Tällöin stigmatisoidut henkilöt nähdään potentiaalisesti uhkaavina ja vaarallisina, ja heitä kohtaan saatetaan toimia syrjivästi. (Goffman 1963, 15–17.) Tässä tutkielmassa tulkiten päihteiden ongelmakäytön

stigmatisoivana ominaisuutena, joka erottaa henkilön muista. Yhteiskunnassa voidaan katsoa olevan normi, jonka mukaan henkilöltä odotetaan, ettei hänellä ole päihteiden ongelmakäyttöä. Tällöin päihteitä ongelmallisesti käyttävän henkilön voidaan tulkita poikkeavan tästä normista. Goffman (1963) mainitsee addiktiot stigman aiheuttajana ja nojaan tulkinnassani myös aiempaan tutkimukseen päihteiden käyttäjien kokemasta stigmasta ja syrjinnästä (mm. Frischknecht ym. 2011).

Stigmatisoitujen henkilöiden elämässä on todennäköisesti olemassa joukko ihmisiä, joiden parissa stigma ei tuota seurauksia. Näitä henkilöitä Goffman kutsuu ”*the own and the wise*”, omilla hän kuvaa henkilöitä, jotka jakavat stigman. Esimerkiksi päihteitä käyttävän ihmisen elämässä näitä ovat muut päihteitä käyttävät henkilöt. Viisaita hän kuvaa henkilöinä, jotka omaavat riittävän ymmärryksen ja tiedot ominaisuudesta. Päihteitä käyttävän henkilön kohdalla se voisi tarkoittaa päihdetyöntekijää, joka ymmärtää riippuvuuden olevan sairaus ja suhtautuu henkilöön empaattisesti ja ymmärtävästi. (Goffman 1963, 35–38.) Tästä voidaan päätellä stigman olevan sidoksissa tietoon ja ymmärrykseen. Mitä enemmän yleisö on tietoinen ominaisuudesta ja sen luonteesta, sitä lievemmat seuraukset stigmalla saattaisi olla.

Jokainen ihminen voidaan potentiaalisesti saattaa huonoon valoon, *diskreditoida*. Se kytkeytyy henkilön eri ominaisuuksiin, ja siihen kuinka näkyvillä tai tiedettävissä ne ovat. Ominaisuuden näkyvyys on stigman kannalta ratkaiseva tekijä, mikäli ominaisuus on näkyvillä sen todennäköisemmin se tuottaa seurauksia. Jos ominaisuus on jokin persoonaan liittyvä näkymättömissä oleva asia, voi se johtaa *informaation kontrolliin*. Esimerkiksi, jos päihteiden käyttö ei ole ulkoisesti havaittavissa, henkilö voi joutua jatkuvasti pohtimaan kertooko asiasta vai ei. Kertomalla asiasta henkilö asettaa itsensä alttiiksi stigmatisoinnille, jolloin hän on *diskreditoitavissa*. (Goffman 1963, 57–59.)

Goffmanin käsitteen määrittelyä on kritisoitu sen lähtökohtaisesta olettamuksesta, että stigma johtuu yksilön henkilökohtaisista, muuttumattomista, piirteistä. Tällöin jo stigman määrittelyssä syyllistetään yksilöä stigmatoiduista piirteistään. Stigman tuottamisesta vastuussa olevat henkilöt ja heidän harjoittamansa vallankäyttö on jäänyt vähemmälle huomiolle. (Rovamo & Toikko 2019, 281.) Bruce Link ja Jo Phelan (2001) ovat tarkentaneet stigman käsitettä ja lisänneet siihen vallankäytön

ulottuvuuden. He lähestyvät stigmaa yksilön sijaan rakenteista käsin. Heidän tutkimustensa mukaan stigma on olemassa silloin, kun stigman viisi komponenttia ovat läsnä. Nämä viisi osa-aluetta ovat: leimaaminen, stereotypisointi, erilaistaminen, statuksen menetys ja syrjintä. (Link & Phelan 2001.)

Leimaamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö määrittää ominaisuuksiensa perusteella kuulumaan tiettyyn ryhmään, jonka nähdään merkittävästi poikkeavan normaalista. Ominaisuudet ja leimaaminen ovat sidoksissa aikaan ja paikkaan, ja niiden kriteerit muuttuvat jatkuvasti. Stereotypittamisella tarkoitetaan leimatun ominaisuuden kiinnittymistä henkilön koko persoonaan ja sitä kautta laajenemaan koskemaan henkilön identiteettiä, esimerkiksi puhutaanko päihteitä käyttävästä henkilöstä vai päihteidenkäyttäjistä. Erilaistamisella tarkoitaa ”meidän” erottamista ”heistä”. Siihen sisältyy uskomus, jossa negatiivisella ominaisuudella leimatut ihmiset nähdään perustavanlaatuisesti erilaisina kuin ”me” ja siksi heidät koetaan uhkaavina. Tämän perusteella henkilö saatetaan nähdä ”vähemmän ihmisenä”. Statuksen menetys liittyy stigman ulossulkeviin seurauksiin. Leimoja luodaan, jotta ihmisiä voidaan arvioida ja sulkea ulos yhteisöistä. (Link & Phelan 2001.)

Aiemmin mainitsin stigman heikentävän ihmisten mahdollisuuksia elämässä, näitä mahdollisuuksia ovat mm. asuminen, tulot, koulutus, psyykkinen ja fyysinen terveys, terveydenhuollon palveluihin pääsy. Statuksen menetys ja syrjintä heikentävät näitä mahdollisuuksia niin yksilöllisellä kuin rakenteellisella tasolla. Rakenteellinen syrjintä ilmenee mm. päihde- ja mielenterveyspalveluiden vähäisinä resursseina sekä hoitoon pääsyn vaikeutena. Rakenteellisella tasolla saatetaan myös vaikeuttaa tiettyjen ryhmien osallisuutta luomalla sille esteitä, esimerkiksi terapiaan pääsyn kriteerinä on ettei henkilöllä saa olla akuuttia päihdeongelmaa. Yksilöllisellä tasolla se näkyy hoitokohtaamisissa, työn tai asunnon saamisen vaikeutena ja sosiaalisen hyväksynnän kokemuksissa. (Link & Phelan 2001.)

Tässä tutkielmassa keskityn stigman käsitteen osalta normaalin ja epänormaalin väliseen suhteeseen ja kuinka epänormaaliutta tuotetaan uutisoinneissa. Tarkastelen myös millaisia ominaisuuksia päihteitä käyttäviin henkilöihin liitetään ja kuinka yhteneväisiä ne ovat käsittelemissäni artikkeleissa. Stigman käsitteestä analyysiäni ohjaavat leimaamisen, stereotypittamisen ja poissulkemisen käsitteet. Pyrin

aineistosta havaitsemaan yhtäläisyyksiä kielessä ja kielenkäytön tavoissa, joilla päihteitä käyttäviä ihmisiä on kuvattu.

2.3 Päihteitä käyttäviin henkilöihin kohdistuvat asenteet ja syrjintä

Suomalaisten huumeasenteita ja huumeiden käyttöä mittaavien tutkimusten perusteella on todettu, että suomalaisten huumeasenteet ovat lieventyneet huumeiden käytön yleistymisen myötä. Asenteet ovat lieventyneet erityisesti kannabiksen osalta. Muita huumeita ja päihteitä käyttäviä henkilöitä kohtaan suhtaudutaan edelleen kriittisesti, etenkin säännöllinen päihteiden käyttö nähdään negatiivisessa valossa. (Karjalainen, Pekkanen & Hakkarainen 2020, 36–37.) Tiukan asennoitumisen taustalla on ollut pelko siitä, että lieventyvät asenteet johtavat huumeekokeilujen ja käytön aiheuttamien haittojen kasvuun (Hakkarainen & Metso 2002, 39). Tiukka asenneilmapiiri on saanut myös kritiikkiä. Huumekysymyksiin suhtautuminen torjuvasti ja kielteisesti sulkee huumeita käyttävät ihmiset helposti yhteiskunnallisen ja sosiaalisen avun ulkopuolelle ja voi osaltaan nostaa kynnystä hakea apua. (Partanen 2002.)

Kuten jo aiemmin todettu, päihteitä käyttävät henkilöt kokevat voimakasta julkista stigmaa, joka ilmenee negatiivisena leimaamisena, syrjintänä ja ennakkoluuloina muiden toimesta. (Goffman 1963.) On yleinen uskomus, että päihteitä käyttävä henkilö on yksilönä itse vastuussa valinnoistaan (Barry, McGinty, Pescosolido & Goldman 2014). Päihteitä käyttävät henkilöt ovat raportoineet kohtaavansa arkielämässään tuomitsevia, vihamielisiä ja holhoavia asenteita ja he kokevat myös epäsovivaa kommentointia ja pilkkaamista. (Mora-Ríos, Ortega-Ortega & Medina-Mora 2017, 600–601.) Julkisen stigman on todettu aiheuttavan myös *sisäistettyä stigmaa*, tämä tarkoittaa sitä, että henkilö on sisäistänyt stereotyyppisen minäkuvan. Henkilö voi esimerkiksi mediasta lukea huumeita käyttävästä henkilöstä, joka esitetään stereotyyppisesti vaarallisena ja huonona, ja sisäistää tämän stereotypian koskemaan myös itseään. (Vogel ym. 2007.)

Terveystieteiden tutkimusten henkilökunnan asenteita päihteitä käyttäviä henkilöitä kohtaan on tutkittu paljon. (mm. van Boekel, Brouwers, van Weeghal & Garretsen 2013; Rao ym. 2009.) Terveystieteiden tutkimusten henkilökunnan asenteiden merkityksellisyyttä korostaa

heidän valta-asemansa päihderiippuvuuden tunnistamisessa ja sen hoidossa. Asenteiden on todettu olevan negatiivisia valtaosalla työntekijöistä. (van Boekel ym. 2013.) Terveystieteissä työskentelevistä sairaanhoitajista monilla on uskomus, että päihteistä riippuvainen henkilö on mm. väkivaltainen, vaarallinen, vastuuton tai aggressiivinen. (Ford 2011.) Usea hoitotyötä tekevä myös ajattelee, ettei päihderiippuvuuden hoito ole tehokasta tai hyödyllistä, eikä päihteitä käyttävää henkilöä kohtaan harjoitettu syrjintä ole haitallista (Barry ym. 2014). Tästä voinee päätellä, etteivät päihteitä käyttävät henkilöt ainoastaan kärsi päihteiden aiheuttamista haitoista, vaan he kohtaavat myös negatiivisesti sävyttyneitä asenteita asioidessaan yhteiskunnan tarjoamissa palveluissa, joka osaltaan voi heikentää niihin hakeutumista tai hoidon toteutumista.

Päihteitä käyttäviin henkilöihin kohdistuvan syrjinnän on todettu heikentävän elämänlaatua, fyysistä ja psyykkistä terveyttä mm. lisäämällä ahdistus ja masennusoireita. Mielenterveyden oireilun lisääntyessä myös päihteiden ongelmakäytön on havaittu lisääntyvän. Tämä synnyttää negatiivisen kierteen henkilön elämässä, jossa koettu syrjintä ajaa käyttämään enemmän päihteitä. (Frischknecht ym. 2011.) Kun tutkimuksissa on vertailtu eri ihmisryhmien kokeman stigman voimakkuutta, on havaittu, että huumeista riippuvaiset henkilöt kokevat vahvinta stigmaa, kun heitä on verrattu esimerkiksi mielenterveyden häiriöitä tai HIV:tä sairastaviin henkilöihin. Stigman on todettu aiheuttavan kroonista stressiä, joka altistaa mm. sydän- ja verisuonisairauksille sekä mielenterveyden häiriöille. (Frischknecht ym. 2011.)

Koska päihteitä käyttävien henkilöiden kokema syrjintä on näin laajamittaista, niin on tärkeää tutkia median roolia stigmatisoivien puhetapojen ja stereotyyppien tuottajana. Stigmatisoinnin aiheuttaman syrjinnän voidaan katsoa rikkovan päihteitä käyttävien ihmisten ihmisoikeuksia, ja heikentävän heille kuuluvan avun toteutumista. Tutkimuksella voidaan osoittaa mitkä tahot stigman tuottamiseen osallistuvat, jolloin on perusteltua vaatia näiltä tahoilta vastuunottoa stigmatisoivien käytäntöjen purkamisesta.

3 Tutkimusasetelma

Tässä kappaleessa käsittelen tutkimusaineistoa, tutkimusmenetelmää ja tutkimuseettisiä kysymyksiä. Aluksi kuvaan aineiston valintaprosessia ja aineiston käsittelyä sekä pohdin aineistossa esiintyvien henkilöiden yksityisyyttä ja perustelen päätöksiä, joilla olen rajannut henkilöiden nimien tai muiden tunnistetietojen käyttöä tutkielmassa. Aineiston analyysimenetelmänä käsittelen kriittisen diskurssinanalyysin lähestymistapaa. Lopuksi pohdin tutkimuseettisiä kysymyksiä.

3.1 Aineisto ja tutkimuskysymykset

Aineiston keräsin Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaisuista uutisista vuodelta 2021. Verkkosivustolla suoritin haun sanalla ”päihde”, josta otsikkojen perusteella rajasin pois uutiset, jotka koskivat yksinomaan päihdepalveluja, poliittisia kannanottoja sekä julkisuuden henkilöiden päihteidenkäyttöä. Valitsin aineiston niiden sisällön perusteella. Kriteereinä oli, että uutisen täytyy käsitellä päihteitä käyttävää henkilöä ja uutisen tulee käsitellä henkilön päihteiden käyttöä sekä elämäntilannetta. Aineistoa kertyi yhteensä 65 sivua, neljästä eri artikkelista. Yhdestä artikkelista rajasin aineiston ulkopuolelle 7 sivua. Perustelut rajaukselle olivat, ettei artikkelin osiossa käsitelty päihteitä käyttäviä henkilöitä, vaan metsästysseuran vertaistoimintaa sekä henkilöä, jolla ei ollut päihteiden käyttöä.

Aineistoksi valitsin viisi päihteitä käyttävää henkilöä tai henkilöitä käsittelevää artikkelia. Uutisissa henkilöt esiintyvät joko koko nimellään, tai pelkällä etunimellä. Päätin etten tutkielman tekstissä käytä henkilöistä uutisissa julkaistuja nimiä ja koodasin artikkelit numerojärjestykseen. Uutiset ovat julkista sisältöä ja haastateltavat ovat antaneet Helsingin Sanomille suostumuksensa henkilöllisyytensä julkaisemiseen. Asian arkaluontoisuuden ja riippuvuussairauksien leimaavuuden vuoksi, en käytä tutkielmassani henkilöistä heidän uutisissa julkaistuja nimiä. Pysin toiminnallani minimoimaan henkilöiden tunnistettavuuden tutkielmatekstissä sekä kunnioittamaan heitä läpi tutkielman teon. Tutkielman tarkoitus on tarkastella journalistien tekemiä kielellisiä valintoja tavoissa, joilla uutiset on kirjoitettu. Haasteltavien henkilöllisyys ei ole tutkielman tavoitteiden kannalta merkityksellinen, joten on perusteltua olla käyttämättä haastateltavien nimiä.

Aineiston diskursseja hahmotellessani huomasin yhden artikkelin poikkeavan muista artikkeleista. Artikkelin käsitteli päihteitä käyttävää henkilöä, joka oli ollut jo vuosia päihteetön. Päätin jättää artikkelin pois aineistosta, siinä käsiteltiin päihteiden käyttöä merkittävästi vähemmän kuin muissa artikkeleissa. Artikkelin käsitteli päihteitä käyttävien henkilöiden oikeuksia sekä haastatellun henkilön tämän hetkistä elämää. Lopullinen aineisto sisältää neljä artikkelia vuodelta 2021.

Tutkielmaani ohjaava tutkimuskysymys on:

Millaisia stigman representaatioita aineiston diskurssit sisältävät?

Aineiston käsittelyn aloitin lukemalla aineistot läpi, värikoodaamalla tekstistä alustavia teemoja sekä jakamalla teemoja luokkiin niiden sisällön perusteella. Ensimmäisenä jaottelin aineistosta toisistaan eroavat diskurssityypit. Havaittiin, että aineistossa toisistaan poikkesivat päihteitä käyttäviä henkilöitä käsittelevät diskurssit ja asiantuntijadiskurssit. Otin tarkemman analyysini alaiseksi päihteitä käyttäviä henkilöitä kuvaavat diskurssit.

Nostin aineistosta kuusi alustavaa teemaa; elämänhallinta, rikollisuus, lapsuus, sivistyneisyys, viihteellistäminen ja ulkoinen olemus. Tämän jälkeen luin aineiston useaan kertaan läpi, värikoodasin ja yhdistelin teemoja toisiinsa. Kiinnitin huomiota kielellisiin valintoihin sekä tarkastelin millaisena päihteitä käyttävät henkilöt esitettiin, mitä kerrottiin ja mitä jätettiin kertomatta. Edellä mainituista teemoista lähdin rakentamaan analyysini diskursseja. Aineiston alustavia teemoja yhdistelemällä ja sisällön tarkemmalla analysoinnilla jaottelin aineiston kolmeen keskeiseen diskurssiin; *uhridiskurssiin, persoonadiskurssiin ja sairausdiskurssiin*. Persoonadiskurssin jaottelin kahteen aladiskurssiin: *vaarallisuuden diskurssiin ja epävakauden diskurssiin*. Näiden diskurssien tulkitsen aiempaan tutkimustietoon nojaten kuvaavan tarkimmin päihteitä käyttäviin henkilöihin liitetyn stigman representaatioita. Seuraavassa luvussa käsittelen tutkielmassa käyttämäni kriittistä diskurssianalyysia tutkimusmenetelmänä.

3.2 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on tutkimusta, jossa analysoidaan kielenkäyttöä, tai muuta merkitysvälitteistä toimintaa, sosiaalisen todellisuuden rakentajana erilaisissa sosiaalisissa konteksteissa (Jokinen, Juhila, Suoninen 2016, 14). Diskurssianalyysi ei ole tarkasti rajattu tutkimusmenetelmä, vaan Jokinen, Juhila ja Suoninen (2016) kuvaavat sitä ”väljäksi teoreettiseksi viitekehukseksi”. Diskurssianalyysin teoreettinen viitekehys rakentuu viidestä perusoletuksesta; 1) kieli on sosiaalista todellisuutta rakentava elementti, 2) merkityssuhteita voi olla useita ja ne kilpailevat keskenään, 3) merkityksellinen toiminta on aina sidottu kontekstiin, 4) toimijat kiinnittyvät merkityssysteemeihin, ja 5) kielenkäyttö luo seurauksia. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 21.)

Diskursseja tuotetaan aina jossakin *kontekstissa*, eli tilanteessa jossa asiat tapahtuvat. Konteksti on aina sidoksissa diskursseihin, eikä sen vaikutuksia tarvitse yrittää poistaa. Konteksti tuo aineiston tulkinnalle yhden ulottuvuuden lisää, joka monipuolistaa analyysia. Diskurssianalyysi poikkeaa täten monen muun tutkimusmenetelmän käytännöistä, joissa tilanteiden ”häiriötekijät” pyritään häivyttämään mahdollisimman objektiivisen tuloksen saamiseksi. Diskurssianalyysissa vuorovaikutus kontekstualisoi sitä mitä on sanottu. Kontekstin huomioiminen tarkoittaa diskurssianalyysissa sitä, että tulkinnat suhteutetaan siihen aikaan ja paikkaan, jossa diskurssit on tuotettu. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2000, 29–30.)

3.2.1 Kriittinen diskurssianalyysi

Kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana toimii oletus, että aineistossa on olemassa valtasuhde, ja analyysi tarkastelee näitä kielellisiä käytäntöjä, joilla valtasuhteita oikeutetaan ja pidetään yllä. Kriittisessä diskurssianalyysissa tarkastellaan mm. valtaa, ideologiaa, vallan harjoittamista, ja vaiennettuja ääniä. (Jokinen, Juhila & Suoninen 2016, 241.) Kriittinen lähestymistapa pyrkii huomioimaan, että sosiaaliset käytännöt, etenkin kielenkäyttötavat, ovat sidoksissa syy-seuraussuhteisiin. Tätä sidosteisuutta emme usein arkielämässä lainkaan havaitse, etenkin kielen ja vallankäytön välinen suhde jää usein epäselväksi, mutta läheltä tarkasteluna kieli on vallankäytölle elintärkeä työkalu. Kriittinen diskurssianalyysi tarkastelee kieltä yhteiskunnallisena

tuotoksena ja vaikuttajana, sekä näiden kahden kielenkäytön aspektin välistä jännitettä. (Fairclough 1997, 74–76.) Kielen ja vallankäytön ulottuvuuteen pyrin analyysissäni keskittymään. Stigman käsitteeseen liittyy kiinteästi myös vallankäytön elementti, joka on myös kriittisen diskurssianalyysin lähtökohtana.

Tutkimusmetodin valintaa tuki aikaisempi tutkimustieto päihteitä käyttävistä henkilöistä ja heidän asemastaan yhteiskunnassa. Tutkielmassani lähtökohtana on, että päihteitä käyttäviin henkilöihin liitetyn stigman voi odottaa näkyvän myös mediassa. Aiemman tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että päihteitä käyttäjät henkilöt kärsivät stigman aiheuttamasta syrjinnästä yhteiskunnassa, tällöin ei voida olettaa median käsittelevän heitä neutraalisti, yhteiskunnallisesta kontekstista irrallaan. Kriittisen lähestymistavan mukaan tarkastelen mediaa vallankäyttäjänä, joka osallistuu asenteiden ja tiedon määrittelyyn käyttämällä valtaa päättämällä kenen äänet pääsevät kuuluviin, ja millaisena eri ihmisryhmät uutisissa esitetään.

3.2.2 Representaatio

Representaatio määritellään usein jonain tilana, objektina tai ominaisuutena, joka viittaa johonkin itsensä ulkopuoliseen (Knuutila & Lehtinen 2010, 11). Tässä tutkielmassa representaatiot kuvaavat tapahtumia, jotka ilmentävät ja rakentavat sosiaalista todellisuutta. Tutkielmassani kuvaan representaatioina niitä kielellisiä ilmauksia ja valintoja, joita aineistossa käsiteltävistä henkilöistä on tehty. Representaatiot tässä tutkielmassa tarkoittavat päihteitä käyttävistä henkilöistä tehtyjä kuvauksia ja ominaisuuksia joita heihin on liitetty uutisartikkeleissa.

Representaatiot ovat kontekstisidonnaisia, ja niiden merkitys määrittyy tilanteesta, jossa ne esitetään. Kieli rakentaa sosiaalista todellisuutta, merkitykset ovat kuitenkin aina kuvattu jostakin, tai jonkun, näkökulmasta. Representaatiot eivät koskaan ole täydellisiä kuvauksia kohteestaan, vaan niiden taakse kytkeytyy vallankäyttöä ja valintoja, mitä kerrotaan ja mitä jätetään kertomatta. (Knuutila & Lehtinen 2010, 278.) Seuraavassa luvussa käsittelen tutkimuseettisiä kysymyksiä tutkielmani, että yleisestä, tutkimuseettisestä näkökulmasta.

3.3 Tutkimuseettiset kysymykset

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut hyvän tieteellisen käytännön ohjeistukset, joita Tampereen yliopisto on sitoutunut noudattamaan. Tämä koskee tutkimuksen teon kaikkia vaiheita. Hyvän tieteellisen käytännön periaatteiden mukaan tutkimuksen teossa noudatetaan muun muassa tiedeyhteisön yhteisesti tunnustamia toimintatapoja, rehellisyyttä, huolellisuutta sekä tarkkuutta tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä. Tutkimuksessa noudatetaan tieteellisen tutkimuksen kriteerien mukaista eettisiä tiedonhankintatapoja sekä tutkimus- ja arviointimenetelmiä. Tutkimuksessa lähteisiin on viitattu asianmukaisesti niin, että muiden tutkijoiden työ on tullut tunnustetuksi ja heidän saavutuksilleen on annettu asianmukainen arvo omassa tutkimuksessa ja sen tuloksissa. Hyvän tieteellisen käytännön mukaan tutkimus on myös suunniteltu ja toteutettu tieteelliselle tiedolle vaadittujen kriteerien mukaan. (Tenk 2012.)

Ihmisiin kohdistuvaan tutkimukseen on laadittu kaikkia tieteenaloja ohjaavat eettiset periaatteet. Eettisten periaatteiden mukaan toimiva tutkija kunnioittaa tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Tutkimustyössä on huomioitava, ettei tutkittaville ihmisille tai yhteisöille aiheudu tutkimuksesta merkittäviä riskejä, vahinkoa tai haittaa. (Tampereen yliopisto 2022.)

Tutkielmassa aineistona on toiminut julkisesti saatavilla olevat uutisartikkelit. Tutkimuslupaa ei täten ole aineiston käytölle tarvinnut erikseen hakea. Aineistossa henkilöt esiintyvät pääosin omalla nimellään ja kuvallaan, osa henkilöistä esiintyi pelkällä etunimellä. Tutkielmassa en käytä henkilöistä heidän aineistossa esiintyviä nimiä, sillä se ei ole tutkimusten tulosten kannalta merkityksellistä. Aine on arkaluontoinen ja edelleen hyvin leimaava, joten pyrin minimoimaan henkilöiden tunnistettavuuden työssäni.

4 Analyysi ja tulokset

Olen nostanut aineistosta esiin ne diskurssit, jotka tulkintani perusteella keskeisesti representoivat päihteitä käyttäviin henkilöihin liitettyä stigmaa. Diskursseissa olen kiinnittänyt erityistä huomiota epänormaaliuden tuottamiseen kielessä sekä päihteitä käyttävien henkilöiden persoonan kuvauksiin. Tuloksissa pohdin journalistien tekemiä valintoja, mitä aiheita on nostettu esiin, mitä on jätetty sanomatta ja millä tavoin ne kuvaavat marginaalissa elävien ihmisten persoonaa ja elämää. Aineistosta olen muodostanut kolme päädiskurssia: uhridiskurssin, persoonadiskurssin ja sairausdiskurssin. Persoonadiskurssin olen jakanut kahteen aladiskurssiin: vaarallisuusdiskurssiin ja epävakausdiskurssiin.

4.1 Uhridiskurssi

Kolmessa artikkelissa tuotiin esiin vaikeat lapsuuden kokemukset ja niiden vaikutukset haastateltavan elämään, kutsun tätä *uhridiskurssiksi*: uhriuden mielikuvaa rakennetaan lapsuuden kuvauksilla, lapsuuttaan henkilö ei ole voinut valita, joten hän on olosuhteiden uhri. Diskurssissa korostuu lapsuudessa koettu *irralisuus, ulkopuolisuus, kiusaaminen, vanhempien päihteiden käyttö, väkivaltaisuus ja poissaolo*. Mediassa päihteiden käyttäjistä on usein esillä hyvin stereotyyppinen kuva, jossa käyttäjälle asetetaan joko uhrin tai rikollisen rooli (Törrönen 2002, 525-526). Artikkeleissa kielelliset valinnat korostivat lapsuuden kokemusten poikkeavuutta normista esim. turvallinen ydinperhe, niiden esiin tuomisella todennäköisesti pyritään selittämään päihteiden käytön syitä. Journalistit ovat saattaneet hakea jonkinlaista syy-seuraussuhdetta vaikeiden lapsuuden kokemusten ja päihteiden käytön välille. Päihteiden käytön syiden etsiminen pelkästään yksilön lapsuudesta voi antaa liian kapeakatseisen kuvan päihteisiin liittyvien ongelmien monimutkaisuudesta ja yhteiskunnan roolista niiden synnyssä. Eräs haastateltava kuvasi lapsuuttaan ja perheessä tapahtuneita asioita seuraavasti:

”Haastateltavan lapsuudenkodissa huudettiin ja riideltiin. Isä oli väkivaltainen alkoholisti. Isän äiti asui lähellä, mutta ei ottanut karkuun juosseita lapsia vastaan edes jouluna. Poliisit eivät puuttuneet. Koulussa tyttö oli villi, mutta

kukaan ei kysynyt miksi. 15-vuotiaana hän lähti kadulle. Asui eri luukuissa, joskus sai oman kämpän ja sieltä hädön. Hän kiersi ison määrän Suomen kaupunkeja” (Artikkeli 2)

Edellisessä lainauksessa kuvataan haastateltavan lapsuutta, jossa korostetaan perheessä valinneita olosuhteita, riitelyä, huutamista ja toisen vanhemman alkoholismia. Tekstissä ilmaistaan useaan kertaan, että lapset jäivät sekä yhteiskunnallisen, että lähimmäisten avun ulkopuolelle. Haastateltavan poikkeavuutta korostetaan kutsumalla häntä *villiksi*, jonka toimintaan kukaan ei puuttunut. Normista poikkeavaa toimintaa ja yhteiskunnasta irrallaan olemista kuvataan myös haastateltavan asuintilanteen kuvauksella, *asui eri luukuissa, joskus sai oman kämpän ja sieltä hädön*. Myös asunnon nimittäminen *luukkuna* tai *kämpänä* kuvastaa poikkeuksellisuutta, se on jokin epämiellyttävä paikka.

Uhridiskurssissa ulkopuolisuutta tuotiin esiin käyttämällä ilmaisuja kuten *ei kuulu joukkoon*. Lapsuuden ulkopuolisuuden kokemusten syy-seurausselitysmallin lisäksi ulkopuolisuuden kokemusten kuvaukset saattavat luoda kuvaa yksilöstä, joka on ollut alusta asti erilainen, jollain tapaa poikkeava. Tämä osaltaan voi vahvistaa kuvaa ihmisestä, joka ei kuulu osaksi yhteiskuntaa:

”Yläkoulussa haastateltava oli pieni ja herkkä poika. Oli monta sisarusta, rivitalo, äiti ja koira. Oli usein myös sellainen olo, että ei kuulu joukkoon. Isä oli enemmän poissa kuin läsnä.” (Artikkeli 1)

Edellisessä lainauksessa on rakennettu kuva normaalin perhe-elämän ihanteesta, johon kuuluu rivitalo, sisarukset, koira ja äiti. Normista poikkeavana tekijänä on kuvattu poissaoleva isä. Myös haastateltavan sukupuoli sekä hänen erilaisena nähdyt ominaisuutensa on nostettu tekstissä esiin. Hänen erilaisuutensa kumpuaa pienuudesta, herkkyydestä ja isän kaipuusta. Myös kokemukset yhteenkuuluvuudesta yhdistyivät aineistossa päihteiden käyttöön:

”-Kaipasin isähahmoa ja miehen mallia. Hakeuduin ikäistäni vanhempien ja kokeneempien seuraan” Niinpä haastateltava alkoi 13-vuotiaana juoda joka

viikonloppu ja 15-vuotiaana käyttää kannabista. Päihteiden kautta löytyi porukka, jonka kanssa hän koki syvää yhteenkuuluvuutta” (Artikkeli 1)

Edellisessä lainauksessa on kuvattu haastateltavan kokemaa ulkopuolisuuden tunnetta, jota päihteitä käyttävän porukan mukanaan tuoma yhteenkuuluvuus paikkasi. Haastateltavan oman kommentin jälkeinen *niinpä* luo jatkumon ongelman ja ratkaisun välille. Se kuvaa kuinka haastateltava ratkaisi isähahmon ja miehenmallin puuttumisen päihteiden käytöllä. Syntyy kuva, jossa normeista poikkeava lapsuus aiheuttaa ei-toivottuja ratkaisumalleja. Tällaiset ilmaisutavat rakentavat mielikuvan, jossa huumeiden käytön perimmäiset syyt ovat yksilössä ja perheessä. Vaikka artikkeleissa otetaan kantaa päihdehoidon riittämättömiin resursseihin, jättävät ne huomiotta yhteiskunnan roolin päihderiippuvuuksien synnyssä. Perheiden tilanteet nähdään yksilöllisinä tragedioina, isän kaipuuna tai vanhempien riitelynä. Vaikeissa perhetilanteissa taustalla voi olla sukupolvelta toiselle jatkuvaa yhteiskunnasta syrjäyttämistä, marginaalissa elämistä, tai yhteiskunnallisen avun ulkopuolelle jäämistä, tai muita ongelmia jotka heijastuvat luonnollisesti myös perheissä eläviin lapsiin. Aina syytä päihteiden käytölle ei haettu lapsuuden perheestä vaan niitä haettiin myös koulukiusaamisesta:

”Haastateltava sanoo olleensa masentunut pienestä pitäen. Syyt ovat monimutkainen vyyhti, hän sanoo. Alakoulussa häntä kiusattiin välillä, mutta koulu oli hänestä helppoa ja joskus hauskaakin. Se oli usein myös ”tosi puuduttavaa”, koska haastateltava ei kokenut kuuluvansa mihinkään porukoihin. Hän kävi joka tapauksessa lukion lähes loppuu. Haastateltavan vanhemmat ovat kantaneet hänestä huolta ja vieneet hänet jo alakouluikäisenä keskustelemaan ammattilaisen kanssa.” (Artikkeli 3)

Edellä olevassa lainauksessa haastateltavan kuvataan olleen masentunut *pienestä pitäen*, joka kuvastaa psyykkisen oireilun alkaneen jo lapsena, se voidaan tulkita kuvaavan jotakin pysyvää ominaisuutta ihmisessä. Koulunkäynnin kuvataan olleen *helppoa ja hauskaakin välillä* ilmenneestä *kiusaamisesta* huolimatta. Koulussa haastateltava ei kuitenkaan *kokenut kuuluvansa mihinkään porukkaan*, jossa toistuu artikkeleissa esillä olevan ulkopuolisuuden kokemus. Ulkopuolisuuden tunteesta huolimatta haastateltava oli käynyt lukion *lähes loppuun*, opiskelua artikkelissa

korostetaan poikkeuksellisena asiana, kuin se ei olisi päihteitä käyttävälle henkilölle tavanomaista. Vanhempien huoli ja hoitoon vieminen on nostettu lainauksessa esiin, kuin kuvaten, että kaikesta huolenpidosta huolimatta hän on päätenyt käyttämään päihteitä.

Artikkelissa 2 oli ainoana koko aineistossa erään haastateltavan kuvaus omasta lapsuudesta, jossa ei kuvattu olevan mitään poikkeuksellista:

”Perhe oli hyvinvoiva ja urheilullinen. Koulukin sujui yläasteelle asti. Siitä alkoi päihdekeskeinen elämä, ensi alkoholilla. Ammattikoulun suorittamisessa meni viisi vuotta. Koulu keskeytyi, kun hän putosi humalassa neljä metriä korkean ratapölkkipinon päältä ja pari niskanikamaa hajosi. 18-vuotiaan hän kokeili kannabista. ”Lipsuin siitä kovempiin aineisiin.” Kun hän siirtyi suonensisäisiin huumeisiin, hänelle puhkesi skitsofrenia” (Artikkeli 2)

Lapsuuden kuvataan olleen hyvä ja normaali. Normia kuvataan sanoilla *hyvinvoiva* ja *urheilullinen*. Haastateltavan opintojen kuvataan sujuneen yläasteelle saakka, jonka jälkeen normien mukainen elämä vaihtui päihteiden käyttöön. *Päihdekeskeisen* elämän kerrotaan kuitenkin alkaneen nuoruudessa. Koulun keskeytymisen syyksi kerrotaan *humalassa ratapölkkipinon päältä putoaminen* ja *parin niskanikaman hajoaminen*. Haastateltavalle on sattunut jotain poikkeuksellista, jonka seurauksena elämä on *lipsunut* kohti *kovempia aineita*. Päihteiden käyttöä ei tässä selitetä vaikealla lapsuudella, mutta päihteiden käytön seurauksiksi esitetään *skitsofreniaa*, joka *puhkesi* suonensisäisten huumeiden käytön myötä. Aineistossa uhridiskurssissa korostuu lapsuuden kokemukset, etenkin lapsuuden perhe ja ulkopuolisuuden tunne. Uhridiskurssissa tavoitellaan ”järkevää” selitystä henkilön päihteiden käytön juurisyille. Se korostaa yksilökeskeistä lähestymistapaa, joka jättää rakenteelliset tekijät piiloon.

4.2 Persoonadiskurssi

Aineistosta nostin esiin haastateltavien henkilöiden persoonan kuvaukset, kutsun tätä diskurssia *persoonadiskurssiksi*. Persoonadiskurssin käsitän ylädiskurssina, jonka jaottelin kahteen aladiskurssiin: *vaarallisuuskurssiin ja epävakauksdiskurssiin*. Persoonadiskurssissa pyritään kuvaamaan henkilön persoonallisuuden ominaispiirteitä ja henkilölle tyypillistä käytöstä. Aineistossa käsiteltiin runsaasti haastateltujen rikostaustoja, harjoitettua ja koettua väkivaltaa sekä elämän kaoottisuutta.

4.2.1 Vaarallisuuskurssi

Nimesin aladiskurssin *vaarallisuuskurssiksi*, siinä korostetaan henkilön elämään kiinteästi kuuluvaa väkivaltaa, sekä tekijänä että uhrina, rikostaustaa ja mahdollisia vankilatuomioita, jotka rakentavat mielikuvan vaarallisesta persoonasta. Median välittämä kuva päihteitä käyttävistä ihmisistä on varsin yksipuolinen, siihen kuuluvat kiinteästi rikokset ja väkivalta. Mielikuvia rikastetaan kuvaamalla ihmisiä impulsiivisina, vaikeasti kontrolloitavina. (Törrönen 2002, 525-526.) Median representaatioissa päihteitä käyttävät henkilöt näyttävät usein myös hoitamattomina, asunnottomina ja potentiaalisesti vaarallisina (Barry, McGinty, Pescosolido & Goldman 2014). Päihteitä käyttävistä henkilöistä syntyy mielikuva, että he ovat tottuneet väkivaltaan, rikoksiin ja heidän koko persoonaansa värittää tietynlainen moraalittomuus. Goffmanin (1963) mukaan stigman yksi ominaisuuksista on sen *laajeneminen*. Epänormaalina nähty ominaisuus, tässä tapauksessa päihderiippuvuus, laajenee koskemaan koko persoona. Päihderiippuvuus on ikään kuin koko henkilön identiteetti.

Jokaisessa artikkelissa oli tuotu esiin haastateltavan rikostausta. Rikokset on artikkeleissa mainittu ja yhdestä artikkelista löytyy myös tarkempaa kuvailua henkilön tekemästä henkirikoksesta. Päihteitä käyttävän henkilön elämää kuvataan vaarallisena, väkivallan ja rikosten täyttämänä. Rikostausta ja moraalista normista poikkeava käytös on toimittajien toimesta nostettu esiin lähes kaikkien haastateltavien kohdalla. Erään haastateltavan rikostaustaa ja väkivaltaisuutta on kuvattu seuraavasti:

”Haastateltava on ollut kirvesmies mutta myös vankilakundi, murhamies ja Alby gangsta tukholmalaisessa lähiössä, niin kuin hän hetkittäin uhoaa.” (Artikkeli 2)

Edellä olevassa lainauksessa haastateltavan persoonaan liitetään hänen ammattinsa lisäksi *vankilakundin* sekä *murhamiehen* identiteetti. Hänen kerrotaan *uhoavan* olevansa myös *Alby gangsta*, viitaten tukholmalaiseen lähiöön.

Aineistossa esitettiin syy-seuraussuhteita myös rikosten ja päihteiden käytön välille, sekä kuvattiin haastateltavaa myös väkivallan uhrina:

”Haastateltava alkoi tehdä rikoksia rahoittaakseen käyttöönsä, osaa rikosepäilyistä käsitellään vielä tulevaisuudessakin oikeudessa. Haastateltavaa vastaan on vireillä syyte törkeästä ryöstöstä. Hän päätyi välillä myös uhriksi. Ensimmäisen kerran säikäytti, kun joku piti veistä kurkulla. Sitten siihenkin tottui” (Artikkeli 1)

Edellisessä lainauksessa esitetään haastatellun tekemien rikosten syyksi päihteiden käyttöä, joka voi osaltaan vain vahvistaa yleistä uskomusta päihteiden käytön ja rikollisuuden välisestä yhteydestä. Lainauksessa on huomioitu haastateltavan *päätyneen* välillä myös väkivallan uhriksi. Väkivallan uhriksi päätyminen kuvaa tilanteen tapahtumista kuin itsestään, ehkä vahingossa. Tämä voi tehdä henkilön aseman väkivallan uhrina vähemmän merkityksellisen kuin sen tekijänä. Haastateltavan kuvataan myös *tottuneen* väkivallan uhrin rooliin, joka vahvistaa edellä mainitsemaani tekijän ja uhrin välistä arvotusta. Diskurssilla vahvistetaan mielikuvaa henkilöstä, joka on potentiaalinen uhka muulle väestölle, impulsiivinen ja väkivaltaan tottunut. Päihteitä käyttävien henkilöiden kokemaan väkivaltaa päihteitä myyvien henkilöiden taholta arvotettiin eräässä lainauksessa seuraavasti:

”Viinatrokarit saattoivat ottaa juopolta pankkikortin, mutta antoivat hänen rauhassa juoda itsensä hengiltä. Huumekauppiaat sen sijaan perivät velkoja jopa sadistisesti ja kiduttaen” (Artikkeli 2)

Yllä olevassa lainauksessa on mainittu päihteitä käyttävien henkilöiden kokevan vaaraa myös päihteitä myyvien henkilöiden osalta. Lainauksessa on kuvattu kuinka *viinatrokarit* ovat *antaneet* henkilön *juoda itsensä hengiltä*, kuin se olisi jonkinlainen armahdus verrattuna huumekauppiaiden velanperintään. *Huumekauppiat* kuvataan *sadistisina kiduttajina*. Sanavalinnoilla on merkityksellistetty sitä mitä kerrotaan, voimakkaiden ilmausten käyttäminen jää helposti lukijan mieleen, minkä voinee tulkita lisäävän päihteitä käyttävien ihmisten leimaantumista vaarallisiksi ja pelottaviksi henkilöiksi.

Vaarallisuusdiskurssille tyypillistä on kuvata henkilön rikostaustaa ja väkivallan värittämää elämää. Aineistossa vaarallisuusdiskurssi on keskeisesti esillä, lähes jokaisen haastateltavan kohdalla oli nostettu esiin rikos- ja vankilatuomiot. Artikkeleissa päihteiden käyttö, väkivalta ja rikollisuus niputettiin toisiinsa rinnastuviksi elementeiksi. Lukijalle välittyy mielikuva, jossa kyseiset leimat muodostavat stereotyyppisen kuvan tyypillisestä päihteitä käyttävästä henkilöstä.

4.2.2 Epävakausediskurssi

Jokaisessa artikkelissa nostettiin esiin päihteitä käyttävän henkilön elämän kaoottisuus ja henkilön vaikeudet sitoutua yhteiskuntaan, aikatauluihin, asuntoihin tai hoitoon. Kutsun tätä *epävakausediskurssiksi*. Päihteitä käyttävät henkilöt kuvataan aineistossa elämännhallintataidoiltaan puutteellisina. Kuvauksissa korostuu epäluotettavuus ja vaikeus täyttää yhteiskunnan asettamia odotuksia. Päihteiden käytön seurauksia kuvataan elämän muuttumisena epätoivoiseksi, kaoottiseksi ja merkityksettömäksi. Työsuhteiden päättymistä selitetään päihteiden käytön aiheuttamalla sitoutumattomuudella:

”Rahaa tuli työmarkkinatuesta, huumeiden myynnistä, varkauksista ja mökkimurroista. Aina silloin tällöin hän sai töitäkin, mutta työsuhteet päättyivät nopeasti potkuihin, sillä hän myöhästeli eikä pystynyt sitoutumaan työntekoon”
(Artikkeli 3)

Edellisessä lainauksessa on kuvattu haastateltavan tulonlähteitä. Esiin on nostettu *työmarkkinatuki*, sekä *huumeiden myynti*, *varkaudet* ja *mökkimurrot*, ja lainauksessa

hämmästellän todetaan, että *silloin tällöin* kävi niin, että haastateltava sai töitä. Työsuhteita on kuvattu lyhyinä ja niiden päättymisen syynä on pidetty päihteiden käytöstä aiheutunutta *sitoutumattomuutta*. Lainauksesta voidaan tulkita, ettei töiden saaminen ole kyseessä olevalle ihmisryhmälle tavanomaista. Käänteisesti voidaan tulkita, että normien mukaisen ihanteen mukaan ihminen kykenee sitoutumaan työntekoon ja on työpaikalla ajoissa. Jos henkilö tähän ei pysty, tilanne ratkaistaan nopeasti irtisanomisella. Artikkeleissa pohdittiin myös syitä huonoon elämäntilanteeseen:

”Öisillä kaduilla käy selväksi, että asunnottomuuden syy tai seuraus ovat usein päihteet.” (Artikkeli 4)

Yllä olevassa lainauksessa on käsitelty päihteitä käyttävien henkilöiden asunnottomuutta, sen syitä ja seurauksia. Lainaus on aloitettu kuvaamalla miljöötä, jossa haastattelu tapahtuu, *öisillä kaduilla*. Se kuvaa tapahtuma-ajan ja -paikan poikkeuksellisuutta. Huomionarvoista on, että asunnottomuuden syyksi tai seuraukseksi nimetään päihteiden käyttö, ei niinkään yhteiskunnalliset rakenteet, epäoikeudenmukaisuus asuntomarkkinoilla. Myös elämänhalun menettämistä ja välinpitämättömyyttä kuvataan varsin vahvoin ilmauksin:

”Muutama vuosi sitten haastateltava alkoi ajatella, että huumeet tappavat hänet. Hän eleli pummina Espanjan Aurinkorannikolla eikä välittänyt enää mistään.” (Artikkeli 1)

Lainauksessa näkyy elämänhallinnan menettäminen kuvauksena haastateltavan ajattelutavan muutoksena, hän *ei välittänyt enää mistään*. ”Hän eleli pummina Espanjan Aurinkorannikolla” on erittäin vähättelevä kuvaus haastateltavasta ja journalisti on päätenyt käyttämään hänestä leimaavaa termiä ”pummi”.

Epävakausediskurssissa henkilön persoonaa kuvataan impulsiivisena ja kykenemättömänä vastaamaan yhteiskunnan odotuksiin. Näitä odotuksia ja normeja kuvaavat työ, asuminen, aikatauluihin sitoutuminen, sekä henkilökohtainen talous. Näissä osa-alueissa onnistuminen nähdään vaativan ominaisuuksia, joita päihteitä käyttävillä ihmisillä ei aineistossa tunnusteta olevan.

4.3 Sairausdiskurssi

Jokaisessa artikkelissa oli käsitelty haastateltavien päihderiippuvuuden hoitoa. Usean haastateltavan kohdalla on tuotu esiin, että henkilö on käynyt läpi useamman katkaisuhoidon avo- tai laitospuolella useiden vuosien aikana. Artikkeleissa korostettiin päihderiippuvuuden pitkäkestoista hoitoa, kutsun tätä *sairausdiskurssiksi*. Päihderiippuvuuden stigmaa voi vahvistaa mielikuva siitä, että sairaus ei ole parannettavissa edes usealla hoitokerralla. Tämä voi luoda mielikuvan Goffmanin (1963) kuvaamasta *pilalle menneestä identiteestä*, jossa henkilö nähdään pysyvästi viallisena. Hoitamattomuuden kuvaukset altistavat myös stereotypoille, joissa päihderiippuvuuden luonne nähdään kroonisena ja parantumattomana, jolloin mielikuvat sairauden vaikeahoitoisuudesta alkavat ohjata yhteiskunnassa vallitsevia käsityksiä ja mielikuvia päihteitä käyttävistä henkilöistä. Päihderiippuvuuden vaikeahoitoisuutta on ilmenetty myös nimeämällä kaikki päihteet, joita haastateltava on käyttänyt:

”Haastateltava on käyttänyt viime vuosina metamfetamiinia, bentsodiatsepiineja, muuntohuumeita, kokaiinia, lsd:tä, amfetamiinia, kannabista, lakkaa, buprenorfiinia ja heroiniä. Hän on käynyt avohuollon palveluissa eli käytännössä päihdekllinikalla keskustelemassa päihdeongelmastaan. Käyttö on silti jatkunut.” (Artikkeli 3)

Edellä olevassa lainauksessa on kuvattu haastateltavan huumeiden käyttöä luettelemalla kaikki huumeet joita hän on *viime vuosien* aikana käyttänyt. Ajallisesti huumeiden käytön kerrotaan jatkuneen vuosia ja haastateltavan kuvataan saaneen apua avohuollon palveluista. Lainauksen viimeisen lauseen *silti* sanan käyttö pyrkii rakentamaan syy-seuraussuhdetta saadun avun ja siitä saavun hyödyn välille. Kuvauksesta syntyy mielikuva kroonistuneesta tilanteesta, josta ulospääsyä on vaikea löytää. Pitkäkestoisena ja vaikeasti hoidettavana päihdesairaus nähdään myös silloin, kun päihteiden kuvataan aiheuttaneen asunnottomuutta ja elämän sekavuutta:

”He ovat molemmat asunnottomia, huumeet ja muut päihteet ovat sekoittaneet elämää jo vuosien ajan.” (Artikkeli 4)

Edellä on kuvattu päihteitä käyttävien henkilöiden elämäntilannetta, he ovat *asunnottomia*, huumeiden ja muiden päihteiden kuvataan *sekoittaneen* heidän elämäänsä *jo vuosien ajan*. Päihteiden käyttö nähdään syyllisisenä olosuhteisiin. Elämäntilanteen ajallisen keston kuvaaminen vahvistaa kroonisesti sairaan henkilön mielikuvaa. Aineistossa sairauden hoitamattomuuden ja pitkäkestoisuuden teemat olivat esillä laajasti. Välillä saadun hoidon mukanaan tuoman raittiuden katkeamiseen etsittiin syitä kaveriporukasta:

”Haastateltava pääsi kuntoutukseenkin. Kuukauden jakso Minnesota-hoitoa auttoi hetkeksi. Hän pysyi sen jälkeen kuivilla vielä toisenkin kuukauden, mutta kun kaveripiiri pysyi samana ja ympärillä käytettiin jatkuvasti, haastateltavakin aloitti käytön uudelleen. Vuosien käytön jälkeen hänen elämänsä pyöri huumeiden ympärillä. Hänellä alkoi olla toistuvia huumepsykooseja, joiden aikana todellisuudentaju katosi ja hän näki harhoja.” (Artikkeli 3)

Edellisessä lainauksessa haastateltavan kuntoutumismatkaa on kuvattu kivisenä. Kuntoutuksesta huolimatta kerrotaan, että haastateltava ei ole pystynyt lopettamaan päihteiden käyttöä. Repsahduksen syyksi on mainittu *kaveripiirin pysyminen samana*, eikä esimerkiksi psykososiaalisen tuen tai avokuntouksen puute. Tässäkin lainauksessa on otettu esiin *vuosia* kestänyt huumeidenkäyttö. Lainauksessa on tuotu esiin myös haastateltavan *huumepsykoosit*, joiden takia hänen *todellisuudentajunsa* on kadonnut *harhaisuuden* myötä. Vakavat mielenterveyden sairaudet, kuten skitsofrenia ja psykoosit, ovat edelleen hyvin leimaavia. Puhuttaessa päihdesairaudesta yhdessä kroonisten, uusiutuvien tai parantumattomina pidettyjen sairauksien yhteydessä voi vahvistaa mielikuvaa päihdesairaudesta parantumattomana sairautena ja henkilössä pysyvästi olevana ominaisuutena.

Sairausdiskurssille ominaista on korostaa henkilön vuosia kestänyttä kamppailua riippuvuutta vastaan. Hoitoyritykset kuvataan tuloksettomina ja henkilöiden hoitomotivaatio toistuvasti kyseenalaistetaan. Henkilöiden muut mielenterveyden häiriöt tai sairaudet on myös tuotu esiin. Sairausdiskurssi kuvaa päihteitä käyttävää ihmistä kroonisesti sairaana, jonka mahdollisuudet parantua ovat häviävän pienet.

5 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen tuonut esiin kolme päädiskurssia ja kaksi aladiskurssia, joilla päihteitä käyttäviä henkilöitä kuvataan uutisartikkeleissa. Diskurssieni kantavana teemana on toiminut stigman representaatiot, tarkemmin stereotypisointi ja erilaisuuden tuottaminen. Tutkimuskysymykseeni olen vastannut kriittisen diskurssianalyysin menetelmin, muodostamalla aineistosta ne keskeiset diskurssit, jotka mielestäni kuvaavat päihteitä käyttäviin henkilöihin kiinnitettyjä negatiivisia leimoja ja stereotypisointia.

Uhridiskurssi sysää päihteiden käytön perimmäiset syyt lapsuudesta kumpuaviksi. Syytä päihteiden käytön taustalle haetaan lapsuuden perheen tilanteista, koulukiusaamisesta ja ulkopuolisuuden tunteista. Henkilöitä kuvataan jo lapsuudesta saakka erilaisina ja ulkopuolisina. Uhridiskurssi on isona teemana aineistossa, lapsuutta ja nuoruutta käsitellään lähes kaikkien haastateltavien kohdalla. Tässä diskurssissa päihteiden käyttö nähdään pyrkimyksenä ratkaista lapsuuden kokemuksista kummunneet ongelmat.

Persoonadiskurssi sisältäen kaksi aladiskurssia, vaarallisuusdiskurssin ja epävakausdiskurssin kuvaavat päihteitä käyttävän henkilön persoonallisuutta rikollisuuden ja väkivallan kautta. Diskurssissa on korostettu rikoksista saatuja vankilatuomioita sekä väkivallan kokemuksia, niin tekijänä kuin uhrina. Persoonadiskurssi korostaa myös henkilön yhteiskunnan ulkopuolelle sijoittuvaa asemaa, erontekoa luodaan työnteolle, asumiselle ja henkilön luotettavuudelle asetettujen odotusten kautta. Persoonadiskurssissa tuli esiin Goffamaninkin (1963) kuvaama stigman laajeneminen, negatiivisten stereotyyppien kautta kuvattiin koko henkilön persoonaa.

Sairausdiskurssi keskittyy kuvaamaan päihdesairauden vaikeahoitoisuutta. Sairauden hoito asetetaan yksilön omalle vastuulle ja toistuvien hoitoyritysten kuvauksilla kerrotaan hoidon olevan tehotonta. Diskurssissa nostetaan esiin henkilön vuosia kestänyt päihteiden käyttö, joka hoitoyrityksistä huolimatta jatkuu. Päihdesairaudesta muodostuu kuva kroonisesta tilasta, jonka hoitaminen on vaikeaa tai tehotonta, joko

apua hakevan tai antavan tahon osalta. Aineistossa otettiin vain vähän, jos lainkaan, kantaa stigman ja siitä aiheutuvan syrjinnän rooliin päihdesairauden hoidon esteenä ja vaikeuttajana.

Vaikka uutisartikkelit käsittelivät myös päihdehoidon resursointia ja päihteitä käyttävien henkilöiden epäoikeudenmukaista kohtelua yhteiskunnassa, sortuivat ne käyttämään leimaavia ja stereotyyppisiä kuvauksia kuvatessaan päihteitä käyttäviä henkilöitä. Artikkeleissa käsiteltiin vain vähän stigman negatiivisia vaikutuksia yksilöllisellä ja rakenteellisella tasolla. Etenkin stigman tuottajien rooli jäi vaille huomiota, artikkeleissa asiantuntijapuheessa keskusteltiin riittämättömistä hoitopaikoista ja liian lyhyistä hoitajaksoista, mutta pimentoon jäivät syyt riittämättömille resursseille sekä negatiivinen leimaaminen ja syrjintä. Stigma tuottaa kantajalleen ihmisarvon alenemista muun väestön silmissä, joka mahdollisesti synnyttää oikeutuksen huonommalle kohtelulle ja oikeuksien toteutumattomuudelle (Goffman 1963). Päihteitä käyttäviin henkilöihin kohdistuvan syrjinnän ja ulossulkemisen lopettamiseksi yhteiskunnan on tunnustettava vastuunsa syrjinnän purkamisessa.

Tämän tutkielman tulokset vahvistavat aiempien tutkimusten tuloksia. (mm. Törrönen 2002, Murji 1998, Taylor 2008, Barry ym. 2014.) Päihteitä käyttävien henkilöiden kuvaukset tämänkin tutkielman aineistossa sisältävät negatiivisia stereotyyppisiä, leimaamisia ja ulossulkevaa kielenkäyttöä. Aineistosta tekemieni tulkintojen voidaan nähdä vahvistavan tämän hetkistä ymmärrystä siitä, ettei päihderiippuvuuden stigma ole mielenterveyden häiriöihin liitetyn stigman tavoin lieventynyt. Median rooli asenteiden ja stereotyyppien tuottajana ja purkajana on keskeinen (Murji 1998). Stigmaa voisi lieventää ymmärrys riippuvuuden hoidettavuudesta, esimerkiksi median representaatioiden kautta päihteitä käyttävät ihmiset voitaisiin nähdä toisenlaisessa valossa kuin tähän asti. (Barry, McGinty, Pescosolido & Goldman 2014.)

Päihteitä käyttäviin henkilöihin liitetyt diskurssit sisälsivät päihteiden käytön syiden selittämistä, henkilön persoonasta ja päihdesairaudesta kertovia kuvauksia. Diskurssit rakentavat henkilöön liitettyjä merkityssuhteita, joissa koko ihmistä kuvaa erillisyyden ja poikkeavuus. Toimittajat kuvaavat päihteitä käyttäviä henkilöitä yleisten stereotyyppien kautta, jonka voidaan nähdä vahvistavan uutisia lukevien henkilöiden negatiivisia asenteita päihteitä käyttäviä henkilöitä kohtaan. Kun mediassa päihteistä

riippuvaista ihmistä kuvataan systemaattisesti olosuhteiden uhrina, pysyvästi viallisena, vaarallisena ja hoitamattomana, ei se silloin pyri aktiivisesti purkamaan päihteitä käyttäviin henkilöihin liitettyä stigmaa tai vähentämään syrjintää. Kun stigmaa ei aktiivisesti pyritä purkamaan, sitä tullaan helposti uusintaneeksi. Uutiset tuottavat edelleen päihteitä käyttävistä ihmisistä negatiivisten leimojen sävyttämiä henkilökuvauksia, jotka ylläpitävät mielikuvaa yhteiskunnan ulkopuolisesta ihmisryhmästä. Tämä negatiivisesti latautunut mielikuva voi tuottaa oikeutuksen sille systemaattiselle oikeuksien toteutumattomuudelle ja huonolle kohtelulle mitä päihteitä käyttävät ihmiset kokevat toistuvasti elämässään. Uutisten sisältämä asiantuntijapuhe, vaikka se riippuvuuden kanssa eläviä puolustaakin, ei mielestäni ole riittävä toimenpide muokkaamaan asenteita, jos ihmiset joista puhutaan kuvataan toistuvasti negatiivisesti leimattuina.

Tutkimuksen tulosten yleistettävyyttä rajoittaa aineiston koko. Aineistona oli vain neljä Helsingin Sanomien uutisartikkelia, joten siitä ei voida tehdä suoraan yleistettäviä tulkintoja. Laajentamalla aineistoa myös muihin uutismedioihin ja lisäämällä artikkelien määrää voisi saada laajemman käsityksen median tämänhetkisistä tavoista kuvata päihteitä käyttäviä ihmisiä. Tutkielmani tulokset koskevat vain keräämääni aineistoa.

Kaikessa ihmisiä koskevassa tutkimuksessa tulee pohtia eettisyyden näkökulmasta tutkijan omaa roolia ja suhdetta tutkittavaan ihmisryhmään. Tulkinnoissa piilee aina riski uudelleen stigmatisointiin ja tutkija voi sortua itse samaan kuin mistä mediaa kritisoi. Tutkielman tekijänä en itse jaa tutkittavien henkilöiden kanssa samaa stigmaa. En tunne läheisesti heidän kokemuksiaan, vaan teen analyysini teoriatiedon ja omien tulkintojeni pohjalta. Kaikki tulkinnat, jotka olen aineistosta nostanut ovat omiani. Olen pyrkinyt välttämään leimaavaa puhetta läpi tutkielman teon, tiedostaen, ettei tutkija ole koskaan täysin objektiivinen, ulkopuolinen tarkkailija, vaan hänellä on samoja ennakkoluuloja maailmasta ja sen ihmisistä kuin muillakin. Olen pyrkinyt tiedostamaan omia ennakoasenteitani läpi aineiston analyysin ja asettumaan tutkittavien ihmisten puolelle analysoidessani journalistien kirjoittamia kuvauksia haastatelluista ihmisistä.

Päihteitä käyttävät henkilöt kokevat edelleen syrjintää ja perusoikeuksiensa rikkomista yhteiskunnassa, joten stigmaa ja sen ilmenemistä on tärkeää tutkia jatkossakin. Median tuottamien representaatioiden vaikuttavuuden vuoksi media-aineistot ovat

kiinnostava tutkimuskohde. Uutisartikkeleita analysoimalla voidaan tarkastella myös ajallista muutosta tavoissa, joilla päihteitä käyttäviä ihmisiä uutisoinneissa käsitellään. Tärkeänä ja mielenkiintoisena jatkotutkimuskohteena pitäisin päihteitä käyttävistä henkilöistä, tai muista marginaalissa elävistä ihmisistä, kirjoittavien journalistien asenteiden tutkimusta. Journalistit, kuten eivät tutkijatkaan, ole vapaita negatiivisten leimojen tuottamista ennakkoluuloista, joten pidän tärkeänä tutkia niiden ihmisten asenteita, jotka artikkeleita kirjoittavat yhteiskunnasta syrjäytetyistä ihmisistä.

Lähteet

Barry, Colleen & McGinty, Emma & Pescosolido, Bernice & Goldman, Howard (2014) Stigma, Discrimination, Treatment Effectiveness, and Policy: Public views about drug addiction and mental illness. *Psychiatric services* 65:10, 1269-1272

Fairclough, Norman (1997) *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino

Ford, Rosemary (2011) Interpersonal challenges as a constraint on care: The experience of nurses care of patients who use illicit drugs. *Contemporary Nurse* 37:2, 241–252.

Frischknecht, Ulrich & Beckmann, Bettina & Heinrich, Milena & Kniest, Anja & Nakovich, Helmut & Kiefer, Falk & Mann, Karl & Hermann, Derik (2011) The Vicious Circle of Perceived Stigmatization, Depressiveness, Anxiety, and Low Quality of Life in Substituted Heroin Addicts. *European Addiction Research* 17:5, 241–249.

Goffman, Erving (1963) *Stigma. Notes on the management of spoiled identity*. New Jersey: Prentice-Hall.

Granello, Darcy Haag & Gibbs, Todd (2016) The power of language and labels: “the mentally ill” versus “people with mental illnesses”. *Journal of counseling and development* 94:1, 31–40

Hakkarainen, Pekka & Metso, Leena (2004) Suomalaisten suhtautuminen huumeisiin ja huume politiikkaan: mielipiteet ja asenteet väestössä 2002. *Yhteiskuntapolitiikka* 69:1, 39–53.

Hjerp, Kati (2021) “...mä olin ihan normiyksilö, niinku yhteiskunnan silmissä”. Yhteiskuntaan integroituneiden huumeiden käyttäjien elämänhallinta ja kokemukset palveluissa. Pro-gradu-tutkielma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2016). Diskurssianalyysi. Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (2000). Diskurssianalyysin aakkoset. Tampere: Vastapaino

Karjalainen, Karoliina & Pekkanen, Niina & Hakkarainen, Pekka (2020) Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet. Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992-2018. THL-raportti. Helsinki: THL.

Knuuttila, Tarja & Lehtinen, Ari Petteri (2010). Representaatio. Tiedon kivijalasta tieteiden työkaluksi. Helsinki: Gaudeamus

Link, Bruce G. & Phelan, Jo. C. (2001) Conceptualizing Stigma. Annual Review of Sociology 27:1, 363–385

Magnusson, Minna & Häkkinen, Margareetta (2021). Päihdeongelmaisten avunsaantia uhkaa näkymätön kynnys. Lääkärilehti. <https://www.laakarilehti.fi/ajassa/nakokulmat/paihdeongelmaisten-avunsaantia-uhkaa-nakymaton-kynnys/#reference-3>. Viitattu 28.1.2021

Mora-Ríos, Jasmín & Ortega-Ortega, Miriam & Medina-Mora, Maria Elena (2017). Addiction-related stigma and discrimination: A qualitative study in treatment centers in Mexico City. Substance Use & Misuse 52:5, 594–603.

Murji, Karim (1998) The Agony and the Ecstasy: Drugs, Media and Morality. Teoksessa Ross Coomber (toim.) The Control of Drugs and Drug Users: Reason or Reaction? Amsterdam: Harwood Academic Publishers. 69–85

Partanen, Juha (2002) Huumeet maailmalla ja Suomessa. Teoksessa Olavi Kaukonen & Pekka Hakkarainen (toim.) Huumeidenkäyttäjät hyvinvointivaltiossa. Helsinki: Gaudeamus. 13–37

Rao, Harish & Mahadevappa, Harish & Pillay, Parvathy & Sessay, Mohammed & Abraham, Abu & Luty, Jason (2009) A study of stigmatized attitudes towards people with mental health problems among health professionals. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 16:3, 279–284.

Rovamo, Essi & Toikko, Timo (2019) Päihde- ja mielenterveystyöhön kohdistetut negatiiviset asenteet ja assosiatiivinen stigma. *Yhteiskuntapolitiikka* 84:3, 281–291.

Taylor, Stuart (2008) Outside the outsiders: media representations of drug use. *Probation journal* 55:4, 369–387.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (2013) Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. 1–10.

Törrönen, Jukka (2002).Lehdistön huumepoliittinen asemoituminen vuosina 1993–2000. *Yhteiskuntapolitiikka* 67: 6, 523–538.

Vogel, David & Wade, Nathaniel & Hackler, Ashley & Mallinckrodt, Brent (2007) Perceived public stigma and the willingness to seek counseling: The mediating roles of self-stigma and attitudes toward counseling. *Journal of Counseling Psychology* 54:1, 40–50.

Warpenius, Katariina & Tigerstedt, Christoffer (2020). Paljon huolta – vähän hupia. Alkoholiaiheiset kirjoitukset kahdessa paikallislehdessä 2004–2007. *Yhteiskuntapolitiikka* 75: 3, 274–283.

Liite 1. Aineisto

Artikkeli 1.

Helsingin Sanomat. Toimittaja: Maija Aalto. Haluan tämän loppuvan

<https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007932307.html>

Julkaistu 29.4.2021

Artikkeli 2.

Helsingin Sanomat. Toimittaja: Anna-Stina Nykänen. En minä halunnut tätä

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000008284593.html>

Julkaistu 5.12.2021

Artikkeli 3.

Helsingin Sanomat. Toimittajat: Maria Manner & Satu Vasantola. Pääset hoitoon jos,

<https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000008295506.html>

Julkaistu 1.10.2021

Artikkeli 4.

Helsingin Sanomat. Toimittaja: Minja Rantavaara. Jonna ja Nikke nukkuvat

käymälässä <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000007769515.html>

Julkaistu 29.1.2021